

Mätning av partiklar (PM10) 2015 Kungsgatan

Rapportserie

2016:3

BYGG OCH MILJÖKONTORET

→ www.norrkoping.se

NORRKÖPING

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	1
2	Bakgrund	1
2.1	Begreppsförklaring	2
2.2	Partiklar	2
2.2.1	Hälsoeffekter	3
3	Metod	3
3.1	Partiklar	3
3.2	Trafik	4
3.3	Datainsamling/presentation	4
4	Resultat 2015	5
4.1	Partiklar	5
4.2	Års- och dygnsmedelvärde	6
4.3	Jämförelse med tidigare resultat	6
5	Åtgärder 2015	6
6	Dataåterbäring och datakvalitet	6
6.1	Mätosäkerhet, TEOM	7
7	Diskussion och slutsatser	7

Luftmätningarna är utförda av bygg och miljökontoret i Norrköping. Ansvarig för denna rapport är Pontus Edqvist. Vid frågor angående innehållet, ring 011-151486. Beställare är tekniska kontoret i Norrköping.

1 Sammanfattning

Mätningen visar att PM10-halterna under 2015 överskridit miljö kvalitetsnormen (MKN) vad gäller dygnsmedelvärde under 15 dygn. Enligt förordning om MKN för utomhusluft får halten $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ överskridas högst 35 dygn under ett år, dvs 10 % av årets dygn. Antal uppmätta överskridna dygn ligger därmed klart under MKN.

MKN med avseende på årsmedelvärde för PM10 är $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Uppmätt medelvärde under perioden är $20,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$ vilket innebär normen vad gäller årsmedelvärdet klarades under 2015. Resultatet tangerar den nedre utvärderingströskeln.

Vädernässigt var 2015 ett normalår ur partikelsynpunkt, d.v.s. varken långa torra perioder eller långa blöta perioder förekom under vårmånaderna.

2 Bakgrund

Bygg och miljökontoret har på uppdrag av tekniska kontoret sedan maj 2007 mätt partiklar, PM10 (partiklar $< 10 \mu\text{m}$) på Kungsgatan. Denna rapport avser mätresultat för partiklar (PM10) under perioden 1 januari – 31 december 2015.

I juni 2005 beslutade regeringen om att ett åtgärdsprogram skulle tas fram av kommunen för att MKN avseende partiklar skulle klaras. Detta efter det att höga partikelhalter uppmätts på Östra Promenaden. Kommunen tillsatte då en arbetsgrupp för att ta fram förslag till åtgärder. Arbetsgruppens första uppdrag var att genom beräkningar kartlägga tätorten vad gäller luftföroreningshalter. I den kartläggningen framkom att luftföroreningshalterna riskerade att överstigas på ytterligare två platser – Kungsgatan och vid Ingelsta.

Kommunens förslag till åtgärdsprogram blev klart i juni 2006 och fastställdes av länsstyrelsen 30 oktober 2006.

I åtgärdsprogrammet presenterade kommunen ett stort antal åtgärder som ska utföras för att sänka partikelhalterna. Förutom åtgärder skulle även mätinsatser fortsätta på Östra Promenaden och även påbörjas på Kungsgatan och vid Ingelsta. Detta för att i ett första skede verifiera beräkningarna. Inför mätsäsongen 2008 inköptes därför mätutrustning och mätning påbörjades på dessa två platser.

Resultatsammanställningen i rapporten sker i jämförelse med MKN som trädde i kraft 1 januari 2005.

2.1 Begreppsförklaring

För att underlätta läsningen och förståelsen av rapporten kommer här en sammanfattande begreppsförklaring samt en introduktion i ämnet.

Miljökvalitetsnorm (MKN) är lagstadgade föroreningshalter som enligt miljöbalken inte får överskridas efter ett visst fastställt datum. MKN är strikta och är tvungna att uppfyllas.

Miljökvalitetsnormer måste även iaktas vid planering och planläggning. I vissa fall kan det vara nödvändigt att upprätta åtgärdsprogram eller åtgärdsplaner för att uppfylla en meddelad miljökvalitetsnorm.

Förutom ett högsta normvärde som inte får överskridas finns i MKN även **utvärderingströsklar** - nedre och övre. Likaså finns det mätvärden kopplade till utvärderingströsklarna och även när dessa överskrids är man skyldig att utföra vissa åtgärder. Dessa varierar beroende på vilket tröskelvärde som överskrids.

Även begreppet **percentiler** förekommer i samband med miljökvalitetsnormer och gränsvärden. En percentil är ett uttryck för hur ofta ett ämne får överskrida en viss halt per år. Eftersom att det finns 365 dagar per år innebär det att om man har en 90-percentil för dygnsmedelvärden får inte halten överskridas mer än 35 dygn per år vilket blir just 10 %. Beroende på vilket tidsintervall som beräkningarna utförs i finns det olika miljökvalitetsnormer. I den här rapporten presenteras dygnsmedelvärden sett som 90-percentil. Utöver dessa presenteras årsmedelvärden.

Beroende på att partiklar är av olika storlek och har olika sammansättning ger det partiklarna olika egenskaper. Dessa varierar vad gäller uppehållstid i atmosfären, stabilitet och egenskaper. Detta nämns endast som information och behandlas inte mer i rapporten.

Alla mätningar har skett i enheten $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Med detta menas mikrogram per kubikmeter luft, där ett mikrogram motsvarar en miljondels gram.

Partikelhalterna jämförs i denna rapport med miljöbalkens miljökvalitetsnormer. Normerna trädde i kraft tillsammans med miljöbalken den 1 januari 1999. Normerna för partiklar skall vara uppfyllda 1 januari 2005.

2.2 Partiklar

Luften innehåller mängder av partiklar med varierad storlek. De som går att andas in, det vill säga de som är mindre än $10\ \mu\text{m}$ (μm = tusendels millimeter) anses hälsovådliga och högsta tillåtna halterna regleras därför i lagstiftning. Partiklar som är mindre än $10\ \mu\text{m}$ brukar benämnas som PM10.

Partiklar mindre än $10\ \mu\text{m}$ kommer till allra största delen från vägslitage (framför allt från dubbdäck), uppvirvlat vägdamm, bromsar och avgaser. Under vinterhalvåret, då problemet med höga partikelhalter är som störst, utgör slitagepartiklar 70-80 % av den totala halten PM10 i gatumiljön. Under sommarhalvåret är andelen slitagerelaterade partiklar lägre, ca 50-60 % av den totala PM10-halten.

I gatumiljön styrs halten partiklar av trafikmängd, trafiksammansättning, hastighet och körsätt, andelen dubbdäck, friktionsmaterial och när gatorna sist städades. Dessutom påverkar vägbanans fuktighet, vindhastighet och vindriktning samt gaturummens utformning partikelhalterna. Gator med höga hus längs båda sidorna har högre halter än då det är öppen terräng runt vägen.

Andra källor till partiklar är t ex småskalig vedeldning, industri och naturligt damm. Halten partiklar på landsbygden består till största delen av långväga transporter som i stor utsträckning bestäms av den storskaliga meteorologin.

2.2.1 Hälsoeffekter

Mikroskopiska partiklar, PM₁₀, är en benämning som används som samlingsnamn för alla partiklar som har en diameter mindre än 10 µm. Att just PM₁₀ används som miljö kvalitetsnorm beror på att dessa partiklar följer med inandningsluften ner i luftvägar och lungor. Ju mindre partiklarna är desto lättare följer de med ner i lungorna.

Man vet idag att exponering av partiklar orsakar ökad dödlighet i hjärt- och kärlsjukdomar och i lungcancer. Andra effekter på människors hälsa är förändringar i lungfunktionen, ökat behov av akutbesök och medicinering hos astmatiker, ökade sjukhusintagningar bland barn med lungsjukdom samt av äldre med lunginflammation och ökad sjukfrånvaro hos barn på daghem och i skolor.

Tidigare har man ansett att de allra minsta partiklarna utgjort den största hälsoriskerna vid långtidsexponering. Av forskning framgår dock att även de större partiklarna upp till 10 µm i diameter medför allvarliga hälsorisker. Något tröskelvärde under vilket partikelhalten inte medför några hälsorisker har inte kunnat konstateras.

Effekterna till följd av partikelexponeringen kan skilja sig beroende på om man utsätts under lång eller kort tid. Forskningen avseende långtidsexponering är dock mindre omfattande och kunskapen därför begränsad.

3 Metod

3.1 Partiklar

Mätningarna har utförts med TEOM-utrustning (TEOM – Tapered Element Oscillating Microbalance). Tekniken bygger på att partiklarna avskiljs på ett filter placerad på toppen av en oscillerande glaskropp. Provluftens värms och temperaturen över filtret hålls konstant vid 50° C för att undvika variationer p g a varierande vatteninnehåll. Frekvensen hos den ihåliga glaskroppen och filtret förändras proportionellt med massförändringen på filtret. Ändringen i frekvens över en given tid kan omräknas till partikelhalt (massa per volymenhet).

PM10-huvud

Uppvärmad filterhållare

Oscillerande glaskropp

Utrustningen som används i Norrköping är en av de mest använda på marknaden.

Mätutrustningen är placerad på den östra gångbanan cirka 50 meter söder om Bergsbron. Till vägbanan är det ca 3,5 meter. Intagssonderna sitter på ett mätskåp och är placerad 2 meter ovan mark.

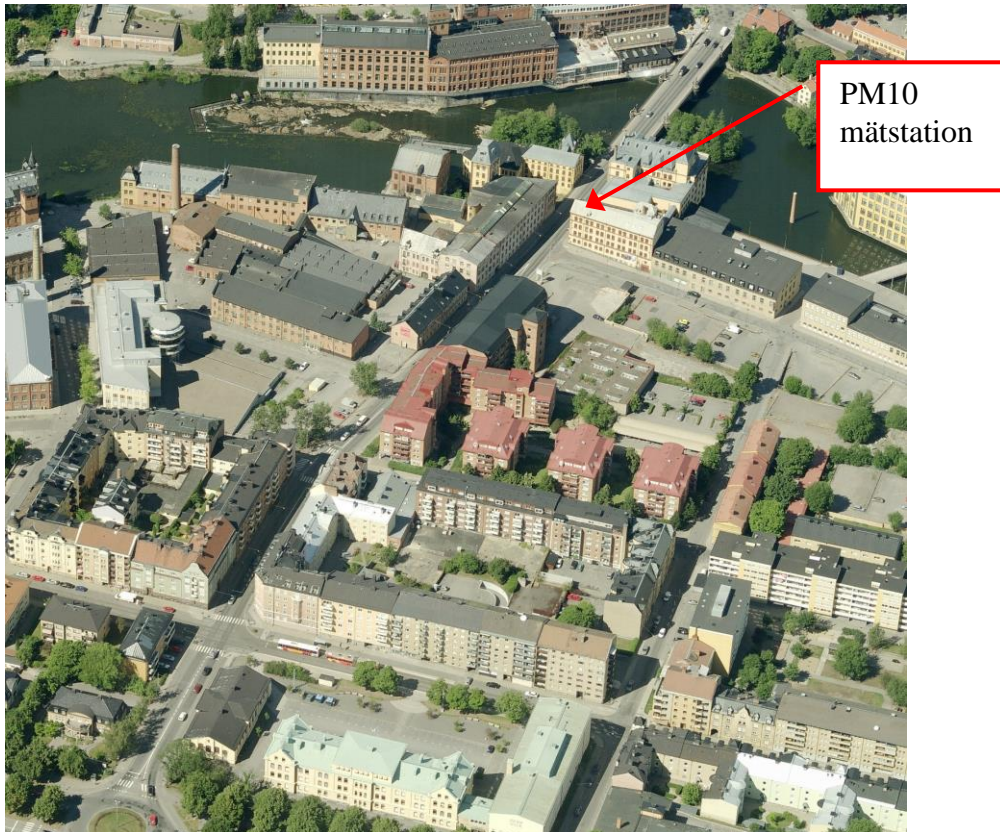
3.2 Trafik

Trafikmätningar vad gäller Kungsgatan har utförts av tekniska kontoret år 2015.

I genomsnitt passerar 12768 fordon per dygn i det aktuella mätområdet. Hastigheten är skyltad till 40 km/h. En upphöjning av vägbanan med gatsten gör dock att hastigheten blir lägre i vägpartiet där mätaren finns placerad.

3.3 Datainsamling/presentation

För beräkningar och illustrationer har SMHI:s webbaserade datasystem Airviro använts. Systemet är ett verktyg för att kvalitetssäkra och presentera inkomna data i realtid. Under perioden har data kontinuerligt samlats in och granskats.

Figur 1. Karta över mätutrustningens placering. I norra delen av bilden ses Bergsbron som korsar Motala ström.

4 Resultat 2015

4.1 Partiklar

Mätningen visar att PM10-halterna under året överskridit MKN vad gäller dygnsmedelvärde (dvs $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) under 15 dygn. Enligt förordning om MKN för utomhusluft får halten $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ överskridas som högst 35 dygn under ett år, dvs 10 % av årets dygn. Överskridanden skedde till största delen under första delen av året (februari- maj). Dygnsmedelvärdet hamnar strax över den övre utvärderingströskeln.

MKN med avseende på årsmedelvärde är $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Uppmätt medelvärde under året är $20,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$ och hamnar därmed klart under normen, precis på den nedre utvärderingströskeln.

Meteorologiskt sett var februari – maj normala månader varken speciellt torra eller blöta.

Det högsta dygnsmedelvärdet under 2015 uppmättes den 18 mars och var $98 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

4.2 Års- och dygnsmedelvärde

Årsmedelvärdet för 2015 hamnar precis på den undre utvärderingströskeln. När det gäller dygnsmedelvärdet så får det överskrida MKN samt den övre och den undre utvärderingströskeln som mest 35 gånger per år. Resultatet för 2015 visar att man klarar normen och den övre utvärderingströskeln.

Tabell 1. Jämförelse mellan uppmätta värden och miljö kvalitetsnorm samt utvärderingströsklar.

	Årsmedelvärde	Högsta dygnsmedelvärdet	Dygnsmedelvärde (90-percentil)	Antal överskridande av dygnsmedelvärde ¹
Uppmätta halter PM10	20,0 µg/m³	98 µg/m³	36,6 µg/m³	
Miljö kvalitetsnorm	40 µg/m ³		50 µg/m ³	10
Övre utvärderingströskel	28 µg/m ³		35 µg/m ³	43
Nedre utvärderingströskel	20 µg/m ³		25 µg/m ³	81

4.3 Jämförelse med tidigare resultat

Under 2015 överskreds MKN vad gäller dygnsmedelvärdet under 15 dygn.

Det är 5 överskridanden mer jämfört med 2014 som var det år med minst antal överskridanden som hittills uppmäts. Det är avsevärt mindre än resultaten från 2008 och 2009 då mätningarna startade då MKN överskreds under 59 respektive 53 dygn.

Periodens medelvärde, 20,0 µg/m³, ligger på samma nivå som 2014 då medelvärdet var 19,9 µg/m³. Under 2008 och 2009 låg medelvärdet på 32,5 µg/m³ respektive 30,8 µg/m³.

5 Åtgärder 2015

Kontinuerligt arbete pågår med att öka andel som går, cyklar och åker kollektivtrafik samt däckvalskampanjer för att minska dubbdäcksanvändningen.

6 Dataåterbäring och datakvalitet

Bortfallet av data kan förutom service och underhåll av mätapparatur ha sin orsak i rent tekniska orsaker, t e x strömavbrott. Inkommande data har också genomgått en kvalitetskontroll, där felaktiga och osäkra värden sällats bort utifrån de toleransgränser som är definierade. Med dataåterbäring menas hur stor andel av inkommande data som blivit godkänt av kvalitetskontrollen.

¹ Miljö kvalitetsnormen samt de övre och undre utvärderingströsklarna för dygnsmedelvärdet får överskridas 35 gånger på ett kalenderår.

Tabell 2. Dataåterbäring under mätperioden 1 januari – 31 december 2015.

<i>Parameter</i>	<i>Mätperiod</i>	<i>Godkända värden</i>	<i>Dataåterbäring</i>
Partiklar (PM10)			
Timmedelvärden	2015-01-01 – 2015-12-31	8664 h	99 %
Dygnsmedelvärden	2015-01-01 – 2015-12-31	363 dygn	99 %

6.1 Mätosäkerhet, TEOM

Utrustningen har en precision när det gäller timmedelvärdet på $\pm 1,5 \mu\text{g}$. För dygnsmedelvärdet är noggrannheten något större, $\pm 0,5 \mu\text{g}$.

7 Diskussion och slutsatser

Under 2015 överskreds MKN ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) för dygnsmedelvärdet under 10 dygn vilket innebär att MKN klarades. Det är lägre än 2013 vilket till stor del borde bero på mer nederbörd under vårmånaderna. De överskridanden som förekom skedde framförallt i månaderna mars och april. Det är under den perioden som vägarna torkar upp och de slitagepartiklar som bildats under vintern virvlar upp och hamnar i luften.

10 överskridanden av MKN är det lägsta resultatet på Kungsgatan sedan mätningarna startade 2008. Det går med konstatera att kommunens åtgärdsprogram för bättre luftkvalité har haft god effekt ur partikelsynpunkt.

NORRKÖPING
TEKNISKA KONTORET

Adress, Trädgårdsgatan 21, 601 81 Norrköping

Telefon 011-15 00 00 • Fax 011-16 21 19

E-post: tekniska.kontoret@norrkoping.se